Ефективність використання електронних ресурсів бібліотеки Полтавського університету економіки і торгівлі

Світлана Гришко, бібліотекар І категорії
ВНЗ УКООПСПІЛКИ
Полтавського університету економіки і торгівлі

У статті представлені результати анкетування, проведеного з метою дослідження ефективності використання студентами денної та заочної форми навчання електронних ресурсів відкритого доступу бібліотеки Полтавського університету економіки та торгівлі (ПУЕТ).

Ефективність діяльності бібліотеки вищого навчального закладу в електронному середовищі багато в чому залежить від ступеня обізнаності користувачів щодо інформаційних послуг і продуктів та рівня сприйняття ними тих можливостей, які сьогодні може надати бібліотека. Нажаль, доводиться говорити про те, що бібліотеки самостійно прагнуть формувати потреби вузівського середовища у своїх послугах та продуктах, а сучасне покоління користувачів все ж таки надає перевагу інформації, яку, завдяки невпорядкованій системі захисту авторського права, можна знайти в мережі Інтернет. Це об'єктивна реальність, і її бібліотекам просто треба прийняти та навчитися працювати в цих умовах, не виходячи за межі правового поля, запропонувати такі форми взаємодії з читацькою аудиторією, які дозволять ресурсам бібліотеки бути актуальними та затребуваними.

Роботу над створенням електронного каталогу (ЕК) в бібліотеці Полтавського університету економіки і торгівлі (ПУЕТ) було розпочато ще у 1999 році. Власними силами було створено рубрикатор (пошуковий апарат) до ЕК, розроблені технологічні карти на процеси, що передують формуванню і введенню необхідних даних до ЕК. На кінець 2014 року загальна кількість документів, введених в електронну базу даних склала 200 тисяч записів.

Власне електронна бібліотека (ЕБ) свій початок датує 2001 роком. Фонд ЕБ формується завдяки скануванню та обробці друкованих документів, обробці електронних матеріалів редакційно-видавничого відділу університету (навчально-методичні посібники, методичні рекомендації, тексти і курси лекцій, навчальні посібники, монографії, матеріали наукових конференцій тощо), обробці матеріалів мережі Інтернет.

Електронний каталог швидко увійшов у життя користувачів бібліотеки, його переваги були очевидними. В 2003 році було створено сайт бібліотеки (http://www.lib.uccu.org.ua).

Доступ до повнотекстових документів ЕБ надається тільки студентам, викладачам та співробітникам університету за логінами і паролями для доступу до локальної мережі та здійснюється через електронний каталог з web-сайта бібліотеки.

Функціонування сайту дозволило 2008 року створити віртуально-довідкову службу і запровадити віртуально-довідкове обслуговування

користувачів бібліотеки, а з 2012 року Бібліотека Полтавського університету економіки і торгівлі приєдналась до «Об'єднаної віртуальної довідкової служби», у якій співпрацюють 19 бібліотек України.

З метою дослідження ефективності використання електронних ресурсів відкритого доступу бібліотеки Полтавського університету економіки та торгівлі (ПУЕТ) в жовтні 2014 року серед студентів університету денної та заочної форми навчання було проведене анкетування.

Респондентам пропонувалося відповісти на дев'ять питань анкети, сім з яких передбачали варіанти відповіді, а два питання мали на меті визначити думки користувачів з окремих аспектів предмету дослідження.

Перше питання анкети стосувалося затребуваності інформаційних ресурсів бібліотеки ПУЕТ (Таблиця 1): 58% респондентів вказали, що користуються сайтом бібліотеки, ще 58% – електронним каталогом, а 46% – звертаються до фонду електронної бібліотеки. Решта ресурсів бібліотеки, за результатами анкетування, виявилася менш затребуваною. Так, 10% опитаних працюють з базою даних авторефератів, 9% – з бібліографічною продукцією, 8% – з онлайн бібліотекою навчальної літератури Culonline, і лише 4% – з нормативною базою даних «Ліга-Закон», 2% – з інституційним репозитарієм, 2% – з науково-освітньою телекомунікаційною мережею УРАН. 3% респондентів зазначили, що не користуються електронними ресурсами бібліотеки університету.

Таблиця 1

Які інформаційні ресурси бібліотеки ПУЕТ Ви використовуєте	
Варіанти відповіді	**%**
сайт бібліотеки Полтавського університету економіки і торгівлі (ПУЕТ)	**58%**
електронний каталог бібліотеки ПУЕТ	**58%**
фонд електронної бібліотеки (електронні повнотекстові документи: підручники, навчальні посібники, навчально-методичні комплекси, методичні рекомендації, тексти лекцій, статті тощо)	**46%**
автореферати	**10%**
бібліографічна продукція	**9%**
Інституційний репозитарій	**2%**
нормативна база даних «Ліга-Закон»	**4%**
науково-освітня телекомунікаційна мережа УРАН	**2%**
онлайн бібліотека навчальної літератури Culonline	**8%**
Інше	**4%**
Не відповіли	**3%**
Не користуюся	

Серед послуг бібліотеки ПУЕТ, як засвідчили відповіді на друге питання анкети, найбільш затребуваними виявилися особистий кабінет читача (26%), через який можна переглянути індивідуальний читацький формуляр з переліками виданих, заброньованих чи заборгованих книг, а також опрацювати списки літературних джерел, та віртуально-довідкова служба ПУЕТ (25%); в меншості залишились бібліотечний консультант Online, який обрали 16,5% опитаних та об'єднана віртуальна бібліографічна довідка – 7%.

Третє питання анкети мало на меті виявити переваги студентів щодо точок доступу до сайту та електронного каталогу бібліотеки. Більшість респондентів у відповіді на це запитання вказали, що користуються, як комп'ютерами електронного читального залу, так і домашніми комп'ютерами, були й такі, що обрали всі варіанти відповіді, ще частина вказали або комп'ютери електронного читального залу, або домашні комп'ютери.

Відповіді на це питання анкети розподілилися наступним чином: домашній комп'ютер як точку доступу до електронного каталогу та електронної бібліотеки обрали 71% респондентів, комп'ютери електронного читального залу – 70% та комп'ютери навчальних аудиторій – 18%.

Четверте питання анкети стосувалося рівня самостійності роботи з електронним каталогом бібліотеки: чи працює респондент самостійно, спираючись на власний досвід і знання, тобто не маючи чіткого уявлення щодо особливостей пошуку в електронному каталозі бібліотеки ПУЕТ, чи здійснює пошук самостійно, але вже користуючись знаннями, отриманими раніше під час консультацій співробітників електронного читального залу та занять з основ інформаційної культури, чи то просто звертається за консультацією до співробітників електронного читального залу (Таблиця 2).

Базові знання щодо правил роботи з пошуковою системою та електронними ресурсами бібліотеки надаються студентам-першокурсникам університету під час курсів «Університетська освіта» та «Вступ до фаху», надалі ж співробітниками електронного читального залу в індивідуальному порядку надаються додаткові консультації. В подальшому ефективність роботи користувачів з електронним каталогом бібліотеки визначається вмінням ефективно моделювати пошукову ситуацію та оперувати різними критеріями пошуку.

Таблиця 2

Працюючи з електронним каталогом бібліотеки, Ви	
Варіанти відповіді	**%**
здійснюєте пошук літератури самостійно, спираючись на власний досвід та знання	**49%**
здійснюєте пошук самостійно, користуючись знаннями, отриманими раніше під час консультацій співробітників електронного читального залу та занять з основ інформаційної культури («Вступ до фаху», «Університетська освіта»)	**39%**
звертаєтесь за консультацією до співробітників електронного читального залу	**24%**
Інше	**4%**
Не відповіли	

Більшість респондентів вказують, що здійснюють пошук самостійно, чи то спираючись на власний досвід та знання – таких 49%, чи то користуючись знаннями, отриманими раніше під час консультацій співробітників електронного читального залу та занять з основ інформаційної культури

(«Вступ до фаху», «Університетська освіта») – 39%, і лише 24% опитаних – звертається за консультацією до співробітників електронного читального залу.

Три варіанти відповіді обрали лише 2% опитаних, 13% респондентів зазначили, що здійснюють пошук самостійно та звертаються за консультацією до співробітників ЕЧЗ, а ще 10% обрали лише консультацію співробітників ЕЧЗ. Переважна ж більшість респондентів шукає літературу в каталозі самостійно, цікаво, що у відповіді на наступне питання вони вказують, що користуються лише списками літератури, рекомендованими викладачами.

4% опитаних проігнорували це питання анкети: не відповіли або зазначили, що не працюють з електронним каталогом.

П'яте питання анкети продемонструвало ступінь самостійності респондентів щодо тематичного пошуку літератури. Якщо з пошуком за автором та пошуком за назвою, як правило, проблем не виникає, то тематичний пошук та пошук за рубрикою залишаються для більшості студентів terra incognita. Так, 80% опитаних звикли покладатися на списки літератури, рекомендовані викладачами, 35% – самостійно формулюють пошуковий запит і лише 9% – переглядають список предметних рубрик електронного каталогу та здійснюють пошук за рубрикою (Таблиця 3).

Частина респондентів обрала два варіанти з запропонованого переліку, та лише 2% опитаних вказали три варіанти одночасно.

Таблиця 3

Проводячи тематичний пошук літератури в електронному каталозі, Ви	
Варіанти відповіді	**%**
користуєтесь списками літератури, рекомендованими викладачами	**80%**
самостійно формулюєте пошуковий запит та здійснюєте пошук документів	**35%**
переглядаєте Тезаурус (список предметних рубрик електронного каталогу) та здійснюєте пошук літератури за рубрикою	**9%**
Інше	**3%**
Не відповіли	

Шосте питання анкети – питання щодо мети використання результатів роботи в електронному читальному залі. 50% опитаних працюють з електронним каталогом з метою формування списку літератури до наукової, курсової роботи чи реферату, 46% мають на меті подальше опрацювання дозволених для копіювання електронних повнотекстових документів, і 33% – отримання літератури в різних підрозділах бібліотеки.

Частина респондентів обирають два варіанти відповіді: подальше опрацювання дозволених для копіювання електронних повнотекстових документів та формування списку літератури до наукової, курсової роботи чи реферату тощо. Лише 2% опитаних вказали три варіанти відповіді одночасно.

Відповіді на сьоме питання анкети ілюструють труднощі, які виникають у респондентів під час роботи з електронним каталогом (Таблиця 4). Переважна більшість опитаних (71 %) вказала на труднощі, пов'язані з формулюванням правильного пошукового запиту, 17% опитаних вказали на незнання правил та способів пошуку в електронному каталозі, порядку доступу до електронних

повнотекстових документів (це при тому, що на сайті бібліотеки є детальні пояснення та інструкції, їх просто треба уважно перечитати), ще 13% вказали на незадовільний результат пошуку літератури (за умови правильно здійсненого пошуку), при цьому було наведено лише один конкретний приклад. 2% респондентів не відповіли на це питання анкети, а 2% залишились невдоволеними рівнем консультацій співробітників ЕЧЗ, 2% поскаржились на незадовільне наповнення фонду електронних повнотекстових документів.

Таблиця 4

Якщо під час роботи з електронним каталогом бібліотеки у Вас виникають труднощі, то найчастіше це труднощі через	
Варіанти відповіді	**%**
формулювання правильного пошукового запиту (теми)	**71%**
незадовільний результат пошуку літератури (за умови правильно здійсненого пошуку)	**13%**
незнання правил та способів пошуку в електронному каталозі, порядку доступу до електронних повнотекстових документів	**17%**
незадовільне наповнення фонду електронних повнотекстових документів	**2%**
рівень консультацій співробітників ЕЧЗ	**2%**
Інше	**4%**
Не відповіли	**2%**

Частина респондентів обрала два варіанти відповіді – формулювання правильного пошукового запиту (теми) та незнання правил та способів пошуку.

Один із респондентів вказав на незадовільний результат пошуку літератури та незадовільне наповнення фонду електронних повнотекстових документів, а в якості пропозиції щодо полегшення та покращення доступу запропонував розширення фонду електронних повнотекстових документів. Також одна анкета була з такими варіантами відповіді: труднощі виникають через формулювання правильного пошукового запиту (теми) та незадовільне наповнення фонду електронних повнотекстових документів; ще двоє з респондентів вказали на незадовільний результат пошуку літератури (за умови правильно здійсненого пошуку) та незнання правил та способів пошуку в електронному каталозі, порядку доступу до електронних повнотекстових документів. Обираючи незадовільний результат пошуку літератури, один з опитаних вказує на застарілу інформацію.

Лише 4% респондентів вказали, що система пошуку літератури їх повністю влаштовує і труднощі під час роботи не виникають.

У восьмому питанні анкети респонденти мали висловити свою думку щодо того, що ж може полегшити та покращити пошук і знаходження необхідної інформації в електронному каталозі бібліотеки. 47% не відповіли на це питання; решту відповідей можна умовно поділити на наступні блоки: 19% респондентів все влаштовує, 11% внесли пропозиції щодо програмного забезпечення та доступу до мережі Internet, більшість з яких власне ніякого стосунку до пошукової системи бібліотеки не мають, 6 % пропонують

спростити систему пошуку, 4% вказують, що потрібні консультації співробітників електронного читального залу. Лише 6% опитаних говорять про необхідність оволодіння основними правилами роботи з пошуковою системою.

В останньому, дев'ятому, питанні анкети пропонувалося оцінити рівень фізичного комфорту при роботі в електронному читальному залі (зручність робочого місця, освітлення, температурний режим, рівень шуму, тощо). 22% респондентів залишили питання без уваги, 64% висловили позитивну оцінку, 9% в цілому оцінили позитивно, але висловили деякі зауваження, ще 5% висловили негативну оцінку.

Отже, результати анкетування, проведеного серед студентів стаціонарного та заочного відділення Полтавського університету економіки і торгівлі, продемонстрували наступні тенденції:

- найбільш затребуваними інформаційними ресурсами бібліотеки залишаються сайт та електронний каталог, а також фонд електронної бібліотеки;

- серед послуг бібліотеки затребуваними виявилися особистий кабінет читача та віртуально-довідкова служба ПУЕТ;

- переважна більшість респондентів (в рівній пропорції) як точку доступу до електронного каталогу та електронної бібліотеки обирають домашній комп'ютер та комп'ютери електронного читального залу;

- більшість респондентів вказують, що здійснюють пошук самостійно, чи то спираючись на власний досвід та знання, чи то користуючись знаннями, отриманими раніше під час консультацій співробітників електронного читального залу та занять з основ інформаційної культури, а кожен четвертий звертається за консультацією до співробітників електронного читального залу;

- переважна більшість опитаних звикли покладатися на списки літератури, рекомендовані викладачами, близько третини – самостійно формулюють пошуковий запит, і лише кожен десятий переглядає список предметних рубрик електронного каталогу та здійснює пошук за рубрикою;

- половина опитаних працюють з електронним каталогом з метою формування списку літератури до наукової, курсової роботи чи реферату, приблизно така ж кількість респондентів мають на меті подальше опрацювання дозволених для копіювання електронних повнотекстових документів, і лише третина – отримання літератури в різних підрозділах бібліотеки;

- переважна більшість опитаних вказала на труднощі, пов'язані з формулюванням правильного пошукового запиту, лише двоє з десяти опитаних вказали на незнання правил та способів пошуку в електронному каталозі, порядку доступу до електронних повнотекстових документів.

На засіданні методичної ради бібліотеки за підсумками анкетування були прийняті рішення про проведення такого ж анкетування серед професорсько-викладацького складу університету (було б цікаво порівняти результати цих двох анкетувань), про доцільність організації додаткових занять зі студентами старших курсів, а також про необхідність подальшого інформування студентів та викладачів університету щодо тих можливостей, які сьогодні надає електронна бібліотека.